Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte tirsdag 7. november 1961 kl. 9.

Møtet ble ledet av formannen, F i n n M o e .

Til stede var: Bondevik, Braadland, Kjøs, Langlo, Finn Moe, Steen (for Nordahl), Erling Petersen, Jakob Pettersen, Reinsnes, Røiseland, Rakel Seweriin, Ingvaldsen, Bergesen, Borgen, Borten, Dahl, Hareide, Hegna, Hønsvald, John Lyng, Johs. Olsen og Treholt.

Formannen: Som det fremgår av de papirer som er sendt rundt, har jeg utarbeidet et forslag til behandlingsmåte for saken om Fellesmarkedet. Det har ikke vært så lett å vite hvordan man egentlig skulle ta fatt på den. Dette forslaget har jeg drøftet med den ordinære utenrikskomite, og uten at noen av medlemmene selvsagt har bundet seg, forsto jeg det slik at det stort sett var enighet om hovedlinjene i den foreslåtte fremgangsmåte.

Jeg tør spørre om noen forlanger ordet til dette forslag?

Bergesen: Jeg har ikke noen innvendinger til selve forslaget, men det gjelder saksbehandlingen. Så vidt jeg har kunnet forstå av de samtaler som har vært ført av handelsministeren og statssekretæren, foreligger det en viss grad av sannsynlighet for at assosieringsalternativet kan være uaktuelt for Norge, men for Sveits, Sverige og Østerrike kan man finne spesielle grunner som skulle tillate det alternativet brukt. Og man ser at der understrekes stadig at Hellas ikke må brukes som presedens.

Så vidt jeg kan se, har ikke det spørsmål vært direkte stilt. Forhandlinger om assosiasjon skal jo føres med Kommisjonen. Er det da ikke en mulighet for at vi kunne be handelsministeren eller en av hans embetsmenn om å ta direkte kontakt med Kommisjonen for å høre om alternativet overhodet foreligger?

Det er den mulighet - vi ser det amerikanske synspunkt skinne igjennom - at det må ha en politisk hensikt for å kunne aksepteres. Og for oss som et utviklet land og industriland - som vi i disse samtaler stadig blir betegnet som - og som NATO-land synes jeg det foreligger en begrenset grad av sannsynlighet for at alternativet ikke er til stede. Da ville det jo være synd om vi arbeidet som om dette alternativet eksisterte.

Det er vanskelig nok å skulle ta standpunkt nå til to alternativer uten å vite hva disse alternativer inneholder fullt ut, men virkelig komplisert blir det jo først hvis det viser seg at ett av de alternativer vi veier mot hverandre, ikke eksisterer. Jeg synes derfor det måtte være mulig å gå mer direkte på denne sak med en direkte kontakt.

Hegna: Jeg synes dette opplegget for behandling må kunne være meget brukbart. Gammel erfaring har riktignok lært meg at hvis man er engasjert i en sak, skal man se med den største mistanke på et arbeidsutvalg hvor man ikke selv er med. Men jeg går ut fra at under den videre behandling vil alt det som legges fram,

komme til endelig avgjørelse i den utvidede utenrikskomite, og for så vidt som man da ikke kan slutte seg i ett og alt til det som er lagt fram, er det jo full anledning til de særuttalelser som man finner nødvendige. Denne saken er jo sendt over til den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite. Man vil da ikke kunne behandle den i den ordinære komite uten at det i det ligger helt klart at den ordinære komite i denne sammenheng bare er et arbeidsutvalg for den utvidede komite. Noe annet innhold kan den ikke ha. Det er altså det tilretteleggende arbeid som den ordinære komite skal utføre.

Jeg må si at jeg har litt betenkelighet ved å gjøre den ordinære komite, som er et av Stortingets viktigste organer, så å si bare til et arbeidsutvalg. Men nå hører vi jo at den ordinære komite selv har behandlet dette og ikke har noe å bemerke til det, og da kan alltids vi andre slå oss til ro med det.

Når det gjelder akkurat det punktet som hr. Bergesen nevnte, vil jeg gjerne si at jeg synes det må være riktig det man her har satt opp, at man skal gjennomgå Frihandelsutvalgets innstilling "kapittel for kapittel, med henblikk på hva som vil være best: assosiering, medlemskap eller stå utenfor". Jeg tror det er dette som komiteen må gjøre, jeg tror det er en riktig fremgangsmåte.

Jeg er ikke helt fornøyd med utformingen av de tre alternativene, og jeg synes det kunne være grunn til å gjøre den mer presis, om man f.eks. sier det slik: "medlemskap på grunnlag av Roma-traktatens artikkel 237, assosiering på grunnlag av traktatens artikkel 238 eller mer vanlig handelspolitisk samkvem uten tilslutning etter noen av disse artikler."

Forholdet er det at dette å "stå utenfor" er jo et særdeles presist uttrykk. Jeg vet ikke om det første gang er skapt av hr. Røiseland; er det galt, så ber jeg om unnskyldning. Hvis det å "stå utenfor" skulle tas i full rekkevidde, måtte det nesten innebære at vi i forskrekkelse over hva som her skjer, besluttet å bryte enhver handelsforbindelse med slike fæle ting som Fellesmarkedet. Det er selvfølgelig ikke meningen. Fellesmarkedet må sikkert ha handelsforbindelse med land som ikke er assosiert, og annen handelsforbindelse, og det alternativet bør man utvilsomt se på.

Jeg vil også si at dette alternativet har jo fått atskillig mer betydelig grunnlag etter at man har sett slike synspunkter som f.eks. dem som er kommet fram i forskningssjef Odd Aukrusts artikkel i "Norsk Handel". Ganske uansett hva man mener om det, tror jeg det er riktig, og jeg tror det vil virke til å gi saken den rette behandling, om man får også det alternativet utredet på helt reell basis.

Saken ligger nå i Stortinget, og jeg synes det er Stortinget som nå får ta seg av den. Så vidt jeg forstår, har også handelsministeren og de andre sagt hva de har å si, nå får Stortinget ta seg av det.

John Lyng: Det var egentlig det siste hr. Hegna var inne på, jeg hadde tenkt å spørre litt nærmere om. Jeg vet ikke om formannen kjenner til det, men er det så at vi nå har fått det stoff og den rettledning vi kan få av Regjeringen, eller akter Regjeringen å legge fram sitt syn og sin vurdering av saken, før denne komite på sin side skal gjøre det? Det er jo et punkt som ble stående noe uklart etter

trontaledebatten, og jeg synes det kunne ha interesse å få det helt klart for seg snarest mulig.

Ellers har jeg ikke noe særlig imot den videre arbeidsrytme som er trukket opp i formannens forslag. Å fordele kapitlene i Frihandelsutvalgets innstilling mellom medlemmene av den ordinære komite kan jo være en måte å gjøre det på, skjønt det kan vel hende at det viser seg visse vanskeligheter, fordi de forskjellige medlemmer av den ordinære komite har nokså forskjellig grunnsyn på disse tingene når det kommer til stykket.

Men det står for meg som det måtte være hensiktsmessig også å arbeide etter en noe annen linje. Spesielt vil jeg si at det måtte være hensiktsmessig for dem som vil legge fram et forhandlingsgrunnlag etter assosieringslinjen, at man så å si bygde opp en modell av hva man ville fram til gjennom forhandlinger etter assosieringslinjen. Det er jo interessant å drøfte Kalmarunionen og 1905 og 1814 osv., men i denne komite bør vi vel snarest mulig helt realistisk prøve å få oversikt over hva de forskjellige eventuelle fraksjoner vil fram til, og hvilke reelle forhold det er som eventuelt skiller de forskjellige syn her. Det er jo mulig, at man, når man får se disse forskjellige ting helt konkret og realistisk, kommer til at forskjellen ikke er så stor allikevel.

Jeg vil derfor henstille til formannen at man overveier om det ikke er en fremgangsmåte at man simpelthen helt konkret prøver å bygge ut et forhandlingsgrunnlag både for alternativet tilslutning og for alternativet assosiering.

Formannen: La meg bare, før jeg går videre, svare på det spørsmål hr. Lyng stilte. Jeg forstår Regjeringens holdning slik at den mener at den nå i og for seg har avsluttet sitt arbeid, dog på den måte, som den har sagt, at departementene står til fullstendig disposisjon for komiteen om man ønsker ytterligere utredninger eller andre spørsmål belyst, men at Regjeringen gjerne vil avvente behandlingen i Stortinget - og da i den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite - og når denne behandling nærmer seg sin avslutning eller er avsluttet, vil Regjeringen så se på saken på nytt. Det er derfor jeg også i forslaget uttrykkelig har sagt: "Etter at hele saken på denne måten er gjennomgått drøfter den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite sakens videre behandling."

Ingvaldsen: Det jeg først og fremst har festet meg ved, er at det står at den ordinære komite skal fungere som arbeidsutvalg og skal gå igjennom Frihandelsutvalgets innstilling kapittel for kapittel med henblikk på hva som vil være best av de tre alternativer. Det forekommer meg at det vel vil være bedre at man gjennomgår kapittel for kapittel for å klarlegge forholdene ved de tre eventuelle alternativer, at man altså skal få facts på bordet; for hva som vil være best, må jo være gjenstand for en totalvurdering, og da vil vel ikke alle argumenter uten videre kunne adderes.

Ser man så litt nøyere på dette, så er jo Frihandelsutvalget et utvalg som er nedsatt av Regjeringen for å vurdere forholdene. Nå ser det jo ut som - jeg skjønner hr. Lyng var inne på det samme - den utvidede utenrikskomite i første omgang skal

tre i Regjeringens sted og foreta vurderingen av utvalgets innstilling, og etterpå blir spørsmålet, som man her har utsatt til hele vurderingen er gjort: Hva skal så videre skje? Skal det resultere i at komiteen gir Regjeringen et oppdrag, uten at man har innhentet dens mening på forhånd?

Etter at dette har vært ventilert i Stortinget, hadde jeg oppriktig talt trodd det var Regjeringens oppgave å foreta en analyse av utvalgets innstilling for å klarlegge virkningene på de forskjellige områder. Det er jo mer en faglig oppgave. Så kommer man til totalvurderingen. Jeg kunne tenke meg at Regjeringen der ville ha foretrukket å trekke Stortinget inn med en gang, før den selv har trukket noen konklusjon. Jeg synes det blir litt omvendt rekkefølge her, men det er det kanskje ikke noe å gjøre ved.

Men det ville jo utvilsomt være en langt mer rasjonell ordning om Regjeringen, med departementene og hele sitt apparat, foretar den rent saklige vurderingen av de mange forskjellige sider som er tatt opp i utvalgets innstilling.

Erling Petersen: Det er virkelig et spørsmål hvordan man skal angripe denne sak. Jeg tror at uansett hvilket arbeidsprogram vi legger opp, så bør vi være oppmerksom på at sannsynligvis vil det bli behov for å lage det om eller å supplere det under marsjen.

Hr. Hegna sa at "å stå utenfor" var et så upresist uttrykk. Vanskeligheten er vel at alle de uttrykkene som er av sentral betydning i denne forbindelse, fremdeles er temmelig upresise for oss, og det "å stå utenfor" er vel ikke det minst presise. Det betyr i all fall at det vil eksistere en tollunion vi ikke er med i, vi må betale full toll for de varer vi skal ha inn i denne tollunionen. Det å forhandle seg til særregler vil stride mot prinsippet i GATT om ikke-diskriminering, sånn at det å lage noen spesialhistorier utenom de regler som foreligger, ikke kan gjøres gå lenge GATT er i eksistens.

Men det er enda mer upresist både hva medlemskap og særlig hva assosiering vil bety, for vi har ikke noe holdepunkt for å avgjøre hva det kan komme til å bety, rent bortsett fra at vi vel ikke har bestemt oss til hva vi skulle ønske det skulle bety. I dette tilfelle flyter således alt temmelig meget, og det er bare én ting vi ikke må gjøre, og det er nå å gå i gang og bearbeide dette etter de oppsatte regler som om vi var enerådende for sluttresultatet. Det er vel helt avgjørende for begge de to alternativer hva motparten i tilfelle kan akseptere. Vi kan sette opp vår ønskeliste, men når det er gjort, må vi også foreta en realistisk vurdering av hvor stor sannsynligheten er for at vi kan få de forskjellige punkter på vår ønskeliste gjennomført.

Vi må derfor i alle tilfelle ha en gjennomgåelse i to trekk, for det første hva vi måtte ønske, og for det annet i hvilken grad vi må regne med at det ikke kan la seg gjennomføre.

Det er jo nokså klart at det helt sentrale i dette spørsmål er Roma-traktaten. Vi kommer ikke utenom å ta standpunkt til den, og det faktisk før vi kan begynne å velge mellom alternativene. For det første burde det være gått nøye igjennom og stilt opp en liste over hva vi absolutt ikke kan akseptere. Det er sikkert noe enkelte ikke

under noen omstendigheter kan akseptere, det bør man sette klart på papiret. For det annet er det de punkter som følger av Roma-traktaten, som vi ville ønske å få bedre, og som ligger innen den ramme som kan forbedres gjennom forhandlinger, som altså ikke har noe med selve hovedprinsippene å gjøre, for det er ganske urealistisk å tro at man får noen forhandlinger om selve hovedprinsippene. Den tredje ting blir så å vurdere dette på et sannsynlighetsgrunnlag, om det er noe håp om å oppnå noen forbedring, eller om det vi setter opp som punkt 2, i virkeligheten hører hjemme i punkt 1, altså det som vi ikke kan akseptere.

Så var det en ting til. Det er antydet i dette dokumentet at man skulle søke sakkyndig bistand om de konstitusjonelle spørsmål. Det må vi sikkert gjøre, og det er helt utmerket. Jeg kan omtrent tenke meg forresten hva vi får i svar fra de forskjellige vi spør. Men jeg tror det er et annet arbeid som bør gjøres i denne forbindelse. Det behøver ikke akkurat være noen høyverdig ekspertise som settes inn, men vi burde sette f.eks. et par sekretærer eller andre til å gå gjennom våre eksisterende avtaler og stille opp på papiret de tilfelle hvor disse avtalene gjør at norsk lov ikke får aktiv gjennomslagskraft, eller hvor det i disse avtaler er bestemmelser som virker med lovs kraft i Norge, og videre de tilfelle hvor det faktisk er utenlandske institusjoner - altså forsamlinger, komiteer eller kommisjoner bestående av utlendinger - som treffer avgjørelser som hos oss har samme virkning som om det var en norsk lovbeslutning. Vi burde få de ting klart ned på papiret. Jeg vil ikke forlange at alt skal komme der, det ville bli et svært arbeid. Men jeg tror det er meget viktig å få de konkrete ting satt ned på papiret, og det er et arbeid vi ikke behøver sitte og pusle med hver og en. Det er noe man kan overlate til andre, det er - skal jeg si - et rent sekretærarbeid. Det burde gjøres jo før jo heller.

Røiseland: Det var det spørsmålet hr. Hegna var inne på, om dette med å stå utafor. No har jo hr. Erling Petersen svara noko på kor presist eller upresist uttrykket er. Men eg kan vera samd med hr. Hegna i at det er all grunn til å få dette nærare klårlagt. Det er forresten også sett opp i dette dokumentet vi har fått, at ein ønskjer å få dette alternativet noko meir klårlagt frå Regjeringa. Det trur eg er viktig, ikkje minst for opinionen.

Eg vil seie at eg blei ikkje så lite forstøkt over det referatet som kom i dagspressen av forskningssjef Aukrusts foredrag. Forskningssjefen kan vel ikkje ha trekt den konklusjonen som han er tillagt i pressa. Det står at han skal ha sagt at å stå utafor vil maksimum koste oss 500 mill. kroner pr. år. Så blir det vidare sagt at voksteren i nasjonalproduktet i Norge er 1 000 mill. kroner, og dersom vi står utafor, blir altså resultatet at vi ligg eit halvt år etter. Det kan vel ikkje han ha sagt. Det er riktig at det er eit halvt år etter det første året, det er eit halvt år etter det andre året og eit halvt år etter det tredje året. Ja, 1000 mill. kroner er rett, og 500 mill. kroner er rett, men dette vil jo faktisk seie at vi får berre halv vokster i vårt økonomiske liv i tida framover. Då kan vi rekne ut kvar vi står etter berre ti år. Eg kan ikkje tru at forskningssjefen har trekt den konklusjonen som han er tillagt, for då må ein jo setje spørsmålsteikn ved utnemningane her i landet.

Men lat oss få klårlagt hovudpunkta.

Bondevik: Eg synest det utkastet me har fått i all hovudsak er eit godt grunnlag for det arbeidet som komiteen skal gjera. Eg er klår over at her er sjølvsagt ikkje teke med alle detaljar. Når det står at arbeidsutvalet skal gå gjennom Frihandelsutvalgets innstilling kapittel for kapittel, går eg ut frå at det ikkje er meint slik at det berre er dette som skal vurderast, men at ein i alle fall må gå gjennom det som utvalet har lagt fram, kapittel for kapittel, og at det sjølvsagt vert supplert med andre ting som ligg utafor det ein kan finna i det dokumentet.

Eg reknar også med at Regjeringa vil koma med sitt syn etter som komiteen har bruk for å verta orientert om det som Regjeringa kan seia til kvar tid.

Eg synest også, når det her er nemnt dei tre alternativa, at det vel i og for seg skulle vera greitt nok utan at ein, slik som hr. Hegna nemnde, viser til artiklane. Me kjenner vel desse artiklane no nokon kvar, tenkjer eg, når det gjeld assosiering eller medlemskap. Eventuelt kjem så det å stå utafor.

Hr. Bergesen nemnde at me kanskje gjennom administrasjonen skulle gå til Dei seks gjennom deira organ for å få greie på om assosiering i det heile er aktuelt. Eg trur ikkje den ordninga i det heile er brukande. Det vil faktisk vera det same som å stoppa visse ting. Eg trur komiteen må arbeida på det grunnlaget at det er tre ting å velja mellom. Så får ein då sjå om ein kan koma fram til eit resultat, kva ein vil leggja mest vekt på, og kva ein vil koma fram til.

Eg trur heller ikkje det er rett, slik hr. Lyng var inne på, at det er somme personar som veit kva dei vil fram til. Det er kanskje nokon, men det er svært mange som ikkje veit det. Eg er m.a. ein av dei. Jamvel om eg på det noverande tidspunkt har mitt syn, er eg ikkje sikker på kva eg vil fram til, før eg har sett granskingane på alle område, og før eg veit alle konsekvensar av dei tre ulike alternativa. Difor trur eg det opplegget som me har fått her, stort sett er eit praktisk og greitt arbeidsgrunnlag på det noverande tidspunkt.

Bergesen: Først et ord om selve behandlingsmåten her i komiteen. Jeg vet ikke om jeg har tatt ganske feil, men jeg har forstått det slik at det her på vanlig måte foreligger en melding fra Regjeringen til Stortinget, og meldingen er da på vanlig måte sendt en stortingskomite, i dette tilfelle denne komite. Da må vel det være under reglementets vanlige bestemmelse om at komiteen anses som en komite for Stortinget, som også avgir innstilling til Stortinget. I det arbeidsnotat vi har fått, synes det som man her i noen grad vil bruke en annen status for komiteen, en slags mellomstilling mellom stortingskomite og rådgivende komite for Regjeringen. Jeg tror ikke man kan gå løs på arbeidet under den forutsetning at det her skulle skje noe annet enn hva der er vanlig når Stortinget lar en sak forberede i komite. For så vidt tror jeg hr. Hegna har rett i at i sin nåværende stilling i hvert fall ligger saken i Stortinget. Det er ikke til å komme forbi.

Jeg tror reglementet tilsier oss simpelthen at vi skal fram til en innstilling til Stortinget, med mindre vi får et annet mandat. At vi skulle kunne avbryte komiteens arbeid på et visst tidspunkt og si at nå har vi gjennomdiskutert dette og er kommet fram til en mening, og nå vil vi la denne mening tilflyte Regjeringen i stedet for å

tilflyte Stortinget - det tror jeg ikke det er adgang til. Jeg tror at komiteens vurdering på vanlig måte må komme til uttrykk i en innstilling overfor Stortinget, med mindre det i mellomtiden skulle foreligge et nytt dokument for Stortinget i form av en proposisjon.

Jeg vil bare minne om den vanlige status som der er. Vel er den utvidede utenrikskomite også et konsultativt organ for Regjeringen, men i dette tilfelle, hvor Stortinget har sendt en melding til komiteen, er jeg ikke sikker på om det er riktig å se det sånn.

Så en replikk til hr. Bondevik. Han sa at vi må arbeide som om tre alternativer forelå. Det er selvsagt riktig og antagelig, det han sa der. Men hvis det er en mulighet for at det ene alternativ er i fare for å være en illusjon, og dette kan bringes på det rene allerede nå, må det være riktig arbeidsmessig sett å bringe dette på det rene allerede nå. Det min tanke går ut på der, er at komiteen må få anledning til å diskutere med handelsministeren muligheten for å bringe på det rene om dette alternativ eksisterer. Jeg vil ikke si at sannsynligheten er så stor for at vi kan få et eksakt svar der, men sjansen er til stede, og da er det meningsløst å sitte og arbeide med tre alternativer, dersom det i virkeligheten bare er to. Jeg ber om at vi får anledning til å diskutere med handelsministeren muligheten for allerede nå å få greie på om assosieringsalternativet eksisterer.

Formannen: Før jeg gir ordet til flere talere, vil jeg gjerne si et par ord om dette med Regjeringens holdning og det som hr. Bergesen nå nevnte.

Meldingen slutter som følger:

> "Slike forhandlinger må føres enten på grunnlag av medlemskap eller på grunnlag av assosiering.
>
> Regjeringen mener det er av avgjørende betydning å få en størst mulig oppslutning både politisk og fra nærings- og arbeidslivets organisasjoner om utgangspunktet for disse forhandlingene og om løsningen av denne saken i sin alminnelighet.
>
> Før Regjeringen for sitt vedkommende tar endelig standpunkt til forhandlingsmåten, har den derfor ønsket at Stortinget på fritt grunnlag skal ha hatt høve til å drøfte saken.
>
> I lys av debatten vil Regjeringen fremme forslag for Stortinget om forhandlingsformen."

I og for seg har altså Regjeringen her i meldingen reservert seg, eller i all fall foreslått at Stortinget drøfter denne saken, og at man så kommer til at Regjeringen da får høve til å komme tilbake til den. Det er selvsagt gjort ut fra det syn - som jeg tror vi alle må respektere, i hvilken lei enn våre ønsker går - at dette er en så avgjørende sak, med så mange konsekvenser, at man bør søke å få, som det heter her, den størst mulige oppslutning om det alternativ som så vel Regjeringen som Stortinget skal velge.

Det er da ut fra dette jeg har foreslått den behandlingsmåten jeg har foreslått. Det kan godt tenkes at vi gjør det på den måten at denne komite avgir en, om ikke innstilling, så i all fall uttalelse, og at vi eventuelt drøfter den i Stortinget. Det kan

da være et spørsmål om det må skje i åpent eller i lukket møte, for dette vil jo bety veldig mye for forhandlingsopplegget. Etter det kan da Regjeringen ta stilling til saken. Det er slik jeg har forstått det, og jeg tror jeg her har gjengitt riktig hva Regjeringens oppfatning er.

Erling Petersen: Jeg vil gjerne si noen ord om disse beregningene med hensyn til hva det koster å stå utenfor. -

Formannen: Unnskyld at jeg avbryter, men vi har stort sett bare en time til disposisjon, og skal vi ikke da la være å komme inn på realiteten i saken. Hvis man eventuelt vil diskutere selve uttrykket "å stå utenfor", kan man jo gjøre det.

Erling Petersen: Jeg skal gjøre det ganske kort. Jeg vil bare si at alle disse beregningene er ganske riktige, men de er riktige under en serie ganske bestemte forutsetninger. De forutsetninger må man da ha helt klart for seg før man begynner å bedømme dette, for en del av dem vil være ganske hypotetiske. Så det å bruke disse tallene fører ikke fram, og jeg tror vi skal søke å få stilt opp alle de betingelser som knytter seg til hvert av de tallene som er lansert på denne måten i debatten.

Hegna: Jeg er enig med hr. Bergesen i at vi skal behandle dette som et vanlig stortingsdokument. Det er en melding, det er ikke noe forslag fra Regjeringen. Det er meget alminnelig når en melding behandles i en komite, at man konkluderer med at meldingen vedlegges protokollen. Hvis komiteen ønsker det, har komiteen i sin helhet eller dens enkelte medlemmer anledning til i innstillingen å gi uttrykk for visse synspunkter og vurderinger. Jeg kan ikke skjønne annet enn at det må være naturlig å gjøre det i dette tilfelle også. Jeg oppfatter det opplegg som her er gjort, som et opplegg for å sikre at man kan få lagt til rette det best mulige grunnlag for at komiteen og dens enkelte medlemmer skal kunne foreta slike vurderinger, og at det skal skje hurtigst mulig.

Jeg har i og for seg ikke noe særlig å innvende mot starten her. Det kan godt hende at man senere må foreta visse endringer i fremgangsmåten, det vil vise seg under marsjen. Men man bør nå hurtigst mulig komme i gang, og hvis man der kan gjøre det på den måten som står i første avsnitt, kommer man i gang og kan begynne å få klarlagt en del av feltet. Det sier seg selv at man ikke kan stoppe ved Frihandelsutvalgets innstilling - det er hele meldingen som Stortinget har til vurdering - men det er en bra begynnelse.

Etter det som er sagt her, vil jeg ikke stille noe forslag om at man skal forlate disse uttrykkene "assosiering", "medlemskap" eller "å stå utenfor". Jeg har sagt det jeg mener om det, og jeg vil si at i min tilslutning til det, legger jeg ikke mer i det enn det som jeg her har sagt. Hvis det skulle vise seg å bli nødvendig, vil jeg be om at det stenografiske referat blir betraktet som en tilføyelse til protokollen. Men etter at hr. Bondevik har sagt at han er av den samme mening, kan det vel ikke være nødvendig å bruke noen andre uttrykk når det faktisk er det vi mener, altså medlemskap på basis av art. 237 og assosiering på basis av art. 238, og at det å stå

utenfor ikke innebærer at man i tilfelle skal avbryte handelsforbindelsen med Fellesmarkedet, men betyr at man i tilfelle vil se hvordan man tilrettelegger handelsforbindelsen med Fellesmarkedet på vanlig grunnlag uten tilslutning etter noen av disse artiklene.

Når jeg legger en viss vekt på dette begrepet "å stå utenfor", er det jo av den enkle grunn at jeg synes - det er mulig at jeg her tar feil - at det i det materialet vi har fått lagt opp, er en masse uttrykk som jeg vil kalle "diplomatiske". Det heter jo i forbindelse med diplomatiet at talen er til for å skjule tankene. Vel, tanken kommer ganske tydelig fram, det er en hensikt - en hensikt som man vil oppnå uten å si det direkte. Jeg vil si at enkelte uttrykk også har en mer propagandistisk karakter, det vil si at i forhold til de problemer som vi her har å gjøre med, har dette uttrykket "å stå utenfor" en propagandistisk virkning som jeg for min del ikke setter særlig pris på. Jeg ville gjerne at det i de ting som kommer fra Stortingets side, og også i drøftelsene her i komiteen, skulle være mer presise uttrykk.

Jeg vet ikke om vi i forbindelse med dette også skal se på henvendelsen om å få uttalelse i de konstitusjonelle spørsmål - det står også på dagsordenen - nå i denne sammenheng, eller om det er et annet punkt?

Formannen: Den kan vi vel ta separat etterpå.

John Lyng: Jeg vil si bent ut at jo mer jeg har hørt på debatten om disse spørsmål i denne komite, både i tidligere møter og nå, jo mer er jeg kommet til at den ordning som hr. Ingvaldsen karakteriserte derhen at komiteen skal tre i Regjeringens sted, er en meget kunstig ordning.

Jeg skal ikke rekapitulere meningsutvekslingen i trontaledebatten, men situasjonen er nå den at det er denne komite som først skal ta et reelt standpunkt til dette uhyre vanskelige problemet. Mens det ellers er Regjeringen som i alle slike saker foretar de avsluttende vurderinger og alle de suppleringer av innsamling av materiale osv. som er nødvendige for det, skal altså nå Regjeringen legge problemet fra seg som om det var - unnskyld uttrykket - en varm potet, og så skal vi sitte her i komiteen og være dem som tar standpunkt først. Jeg må si at jeg forstår ikke hvorfor den norske Regjering i denne sak skal gå fram på en helt annen måte enn alle andre regjeringer som har hatt det samme problemet og har det samme problemet nå, den danske, den svenske og den engelske, som har behandlet saken på en helt annen måte. Regjeringen har der lagt fram sitt standpunkt, som så er blitt diskutert av parlamentet. Og jeg kan ikke forstå hvorfor Regjeringen skal behandle denne saken på en helt annen måte enn den har behandlet andre saker av en viss viktighet. Det er jo ytterst sjelden og bare i ganske uviktige saker at man får seg forelagt meldinger som i sitt innhold er helt nøytrale.

Jeg vil si det rett ut, at jeg venter meg ikke så forferdelig meget av denne måten å behandle saken på. Men når vi nå først er sjaltet inn slik, synes jeg det opplegget formannen har gjort, kan være i orden. Det er vel ikke noen annen måte å gå fram på. Men jeg vil faktisk si at jeg tror man kan komme i den situasjon at det riktige ville være om Stortinget henstilte til Regjeringen å ta sitt standpunkt og legge

fram det for Stortinget på ordinær måte. Det får man da se på etter hvert som saken utvikler seg her.

Borgen: Uten å gå noe særlig inn på det temaet vil jeg med en gang si at jeg ikke deler det syn som hr. John Lyng nå ga uttrykk for, og som også er blitt nevnt før, angående behandlingsmåten, og at vi skal kreve at Regjeringen tar standpunkt før vi går videre. Jeg synes det er litt av en fallitterklæring for oss i opposisjonen, som ved forskjellige andre anledninger har kritisert Regjeringen for at den har låst sitt standpunkt fast før det er kommet noen reaksjon fra Stortinget, å hevde dette. Jeg går ut fra at det bare er litt av en talemåte når hr. Lyng sier at han ikke venter seg noe særlig godt ut av denne behandlingsmåten, og jeg går ut fra at Høyre som gruppe gjør sitt til for at saken får den grundige behandling som vi alle er interessert i at den skal få, siden det er en sak av så avgjørende viktighet, som det har vært nevnt her.

Nok om dette. - Jeg betrakter den utvidede utenrikskomite i dette tilfelle som en ordinær komite for Stortinget, som skal behandle saken på den måte som er alminnelig for meldinger. Hvis den situasjon skulle oppstå at Regjeringen vil komme inn i bildet senere og bruke komiteen som et rådgivende organ for seg, da får det spørsmålet tas opp på et senere tidspunkt.

Jeg synes for min del at det arbeidsopplegg som er gjort her, er ganske i sin orden. Jeg kunne ønsket en litt klarere presisering i innledningen, slik som det har vært påpekt her av hr. Hegna og av hr. Ingvaldsen. Nå betyr jo ikke dette så meget siden det ikke dreier seg om noe offentlig dokument, men om et forslag angående komitebehandlingen. Det skulle likevel ikke være noe i veien for at det ble skrevet forholdsvis presist. Debatten her danner bakgrunnen, og det er mulig at man vil slå tilbake for å se hva den utvidede utenrikskomite var enig om da den begynte. Jeg har da følelsen av at det er litt rundt og upresist skrevet i innledningen, hvor bare Frihandelsutvalgets innstilling er nevnt. Det er jo stortingsmeldingen som skal behandles. Jeg kunne tenke meg en endring i den retning som ble nevnt av hr. Hegna og hr. Ingvaldsen, nemlig at en sier at arbeidsutvalget skal gjennomgå stortingsmeldingen og Frihandelsutvalgets innstilling kapittel for kapittel, for å klarlegge forholdene vedrørende tre alternativer: assosiering etter art. 238, medlemskap etter art. 237 eller mer vanlig handelspolitisk samkvem uten tilknytning etter noen av disse to artikler.

Ellers vil jeg gjerne si noen ord til hr. Bergesen. Han mente at det kanskje kunne være tvilsomt om det i det hele tatt ville føre fram å arbeide ut fra alternativet med å søke tilslutning som assosiert medlem. Han ville gi uttrykk for at det kanskje var helt bortkastet og at det ikke ville bli tillatt at vi fikk innlede forhandlinger på det grunnlaget i det hele tatt. Det må være helt åpenbart at slike forhandlinger er kurante.

Det kan ikke være ment bare som et skuebrød at det i Roma-traktaten er tatt inn en artikkel om en spesiell ordning nettopp med sikte på assosiert medlemskap. Dette at folk innen Kommisjonen og enkelte andre innenfor De seks uttaler seg noe nedsettende om det alternativet, kan ikke være nok til at vi skal få den oppfatning at

det i det hele tatt ikke er mulig å følge den veien under forhandlingene. Jeg synes det er nokså naturlig at de som allerede er på plass der, helst vil se at de andre søker om fullt medlemskap, og derfor i sine mer generelle diskusjoner om dette, snakker litt nedsettende om assosiasjonsalternativet. Men det kan ikke være noe grunnlag for oss til å anta at det ikke er adgang til å søke om forhandlinger på basis av assosieringsartikkelen. Det må være helt kurant.

Ingvaldsen: Jeg sitter og tenker på den oppgave som den utvidede utenrikskomite nå står foran, og jeg er redd for at man allerede nå kommer inn på en realitetsvurdering av hvor vi til syvende og sist skal hen. Jeg har en følelse av at det ikke er mulig å vurdere dette på grunnlag av faktiske opplysninger, før man vet noe mer, nemlig etter forhandlinger. Det er nok så at enkelte kan tenke seg å stå utenfor, men da har det egentlig ikke noe med forhandlingsresultatene å gjøre. Da har man en oppfatning som kanskje ligger mer på det politiske plan, men det har ikke noe å gjøre med de økonomiske ordninger man eventuelt kan oppnå ved unntaksbestemmelser osv.

Jeg kan ikke fri meg fra den oppfatning at det vi egentlig skal gjøre er å bestemme, for det første: Skal vi innlede forhandlinger med Fellesmarkedet? Og for det annet: Skal vi innlede forhandlinger med henblikk på primært å søke om medlemskap eller assosiering? Kunne man avgjøre dette uten å gå inn på realitetene, ville det etter min mening vært en fordel, for vi kjenner ikke realitetene før vi har forhandlet. Vi kan sågar si det slik at vi kjenner ikke konsekvensene av å stå utenfor før vi har ført forhandlinger med Fellesmarkedet. Det kunne da være greitt etter min oppfatning om man kunne innlede forhandlinger som ville belyse alle disse alternativene. Så har vi da denne vanskeligheten, og det spørsmålet har så vidt jeg har forstått vært reist i Stortinget, at søker man forhandlinger på grunnlag av medlemskap, mener man at dermed er man bundet. Man mener også at man har godtatt Roma-traktaten i prinsippet ved å ha søkt forhandlinger på grunnlag av medlemskap. Det er mulig at enkelte oppfatter det slik. Jeg kunne også tenke meg at det rent praktisk ville være en fordel å søke på grunnlag av medlemskap, for jeg tror at da ville man få belyst også de to andre alternativene. Det må være helt innlysende at hvis det kommer fram slike momenter under forhandlingene som ville være faretruende for oss som medlem, ville man rygge tilbake og ikke godta det, så jeg synes det ville være en uhyre forenkling om det var mulig å konsentrere hele vurderingen om forhandlingsmåten i engere forstand, og så utsette realitetsvurderingen inntil forhandlingsresultatet foreligger. Jeg tror som sagt ikke at man har nok kjennskap til hva assosiering byr på av muligheter, eller det å stå utenfor eller det å være fullt medlem, før det er ført forhandlinger.

Braadland: Til hr. Ingvaldsen vil jeg si at det å søke forhandlinger om medlemskap, faktisk er et langt skritt på veien henimot fullt medlemskap. Det skal avgis en formell søknad til Ministerrådet, hvor vi eventuelt ber om å bli medlem og hvor vi da henviser til Roma-traktaten som grunnlag. Det er ikke bindende, og det er ikke bindende for Ministerrådet heller. Ministerrådet kan forkaste en søknad. Men

det neste skrittet som kommer, blir at statsråd Skaug eller utenriksministeren blir bedt om å komme til Ministerrådets møte og redegjøre for ansøkningen. Da vil Ministerrådet være meget presist og spørre om hvilke forutsetninger vi søker på. Hvis vi da kommer med noen forbehold til Roma-traktatens tekst, vel, da vil vi med en gang bli henvist til assosiering. Vi må komme fram med de forbeholdene klart og tydelig før det kan bli tale om forhandlinger. Det å søke om forhandlinger om medlemskap, vil si at man først søker om det, og så blir det avgjort om det er en seriøs ansøkning. Når det er avgjort, kan det da bli diskusjon om den spesielle avtalen.

Jeg er ikke enig med hr. Bergesen i at vi ikke vet noe om assosiering. Det er riktig nok at på norsk hold har det vært gjort utrolig lite for å klarlegge det alternativet. Svenskene har gjort noe mer, og vi har fått tilsendt her "Regeringens meddelande til riksdagen den 25. oktober 1961 rørande de västeuropeiska integrationssträvandena." Her refereres det på side 3 en uttalelse av professor Hallstein den 18. september i år. Professor Hallstein er, som alle vil vite, formann i Kommisjonen, og er ansett for å være en meget viktig person i Fellesskapet. Det heter her bl.a.

> "Det är felaktigt, sade professor Hallstein, att avfärda associationen som mindervärdig i förhållande till medlemsskap. Den utgör också ett fullvärdig instrument för europeiska enhetssträvanden. Den tillåter olika för individuella fall anpassade lösningar, alltifrån sådana som i endast ringa mån lånar sitt innehåll från Rom-førdraget till sådana som nästan övertager hela innehållet i detta fördrag. Inom ramen för artikel 238, förklarade professor Hallstein, kan gemenskapen och det utomstående landet lättare enas om särbestämmelser, som tar hänsyn till det associerade landets individuella omständigheter och dess redan bestående förbindelser med gemenskapen."

Jeg synes det er en meget interessant opplysning, og det er forbausende at våre egne utredere av denne sak ikke har notert seg denne talen som professor Hallstein holdt.

Jeg skjønte det var formannens hensikt at vi ikke skulle komme inn på dette utkastet til anmodning om uttalelse angående konstitusjonelle spørsmål?

Formannen: Jeg synes vi skal ta det etter at vi er ferdige med det andre.

Braadland: For å summere opp: Det å søke om medlemskap er et første skritt. Det forbauser meg at Regjeringen i så lang tid har latt det drive med å søke opplysninger om hva Kommisjonen mener passer oss best. Grekenland søkte for to eller tre år siden om tilknytning til Fellesskapet, og de siktet da på fullt medlemskap. Men som naturlig er i et slikt forhold, undersøkte de saken på diplomatisk vei på forhånd. De fikk da det svar at med de forbehold som Grekenland anså det nødvendig å ta i forhold til Roma-traktaten, var medlemskap pro tempore ikke mulig, og derfor måtte det bli en assosieringsavtale. Hvorfor er ikke det gjort hos oss? Det hadde vært en ytterst enkel operasjon å bringe det på det rene, og derfor må

jeg si at jeg er enig med hr. Hegna i at det er utvist en form for diplomati i denne sak som ikke virker overbevisende.

Bondevik: Eg kan stutt seia at den framgangsmåten som hr. Ingvaldsen nemnde, har eg i alle fall inga tru på, men eg skal ikkje seia fleire ord om den.

Eg veit ikkje om eg har mistydd statsministeren, men etter innlegget hans i Stortinget hadde i alle fall eg eit sterkt inntrykk av at det ikkje skulle verta vanskeleg for komiteen å få greie på kva Regjeringa meinte som regjering når komiteen verkeleg kom i arbeid, og at ein kunne få greie på det før komiteen leverte si innstilling. Dersom det er rett, skulle ein enno ha tid til å kunna få greie på kva dei meiner som har arbeidd mest med denne saka, og taka det omsynet til deira meining som ein finn er rett.

Elles har eg heile tida vore av den meining - som eg har gjeve uttrykk for også i Stortinget - at opplegget frå Regjeringa ikkje er godt, det skulle vore gjort på ein heilt annan måte. No har ein dette opplegget, eg aksepterer at det ligg på bordet, og eg vil då handla ut frå det, men me har ikkje fått den rettleiing som eg meiner komiteen og Stortinget burde ha fått.

Når det gjeld sjølve dette utkastet frå formannen, har eg forstått det på den måten at det er ikkje eit dokument som skal så å seia leggjast ved protokollen, og som av den grunn treng å ha alle formuleringar presise, slik som komiteen kanskje gjerne ville ha dei. Det var årsaka til at eg sa at eg for mitt vedkomande kunne akseptera innleiinga der, sjølv om den kunne vore meir utbrodert og meir presis - mellom anna dette at det berre var nemnt "Frihandelsutvalgets innstilling". Men er det eit arbeidsdokument, så skulle det ikkje gjera noko, for komiteen er nøydd til å dra inn mange andre dokument når han skal vurdera denne saka. Ut ifrå det aksepterer eg framlegget slik som det er.

Johs. Olsen: Hr. Lyng spurte hvorfor den norske regjering skulle behandle denne sak på en annen måte enn den danske og den svenske. Når det gjelder Sverige, vet vi jo alle sammen at forholdene der er slik at de ikke godt kan søke om fullt medlemskap. Når det gjelder Danmark, har jeg ikke undersøkt forholdene. Men forholdet er ikke så enkelt her i Norge. Hvis man tar pressen som utgangspunkt for hva de forskjellige politiske partier mener, skulle saken være klar for Høyres vedkommende, for jeg har ikke sett en eneste Høyre-avis, som ikke har gått inn for fullt medlemskap, mens de andre har betenkeligheter.

Med hensyn til dette dokumentet som er fremlagt av formannen, er jeg enig i det som hr. Bondevik sa, at det er å betrakte som et arbeidsdokument for å få gangen i arbeidet, for en gang må vi jo begynne for alvor.

I punkt 1 står det:

> "Det er ønskelig å treffe en avgjørelse før Stortinget tar juleferie. Går avgjørelsen ut på forhandlinger på grunnlag av assosiering, er det en fordel å samarbeide med Sverige, som innleverer sin søknad 15. desember."

Jeg tror ikke vi kan komme så fort i vei at vi kan ha noe særlig grunnlag for samarbeid eller forhandlinger med Sverige. Vi må vel ta vårt standpunkt etter hvert som behandlingen skrider fram her.

Det var en ting i forbindelse med det fremlagte utkast til anmodning om uttalelse om de konstitusjonelle spørsmål. -

Formannen: Det kommer vi inn på senere.

Johs. Olsen: Da skal jeg få komme tilbake til det.

John Lyng: Jeg hørte hr. Bondevik refererte til statsministerens uttalelse under trontaledebatten, og jeg må si at jeg forsto statsministeren på samme måte som hr. Bondevik. Men på den annen side er det - så vidt jeg forsto formannens svar på mitt spørsmål ved begynnelsen av denne debatt - helt på det rene at vi nå ikke får noe mer opplegg fra regjeringshold, og må ta vårt standpunkt uten ytterligere rettledning derfra. Hvis jeg skulle ta feil i det, vil jeg be formannen svare direkte på hr. Bondeviks spørsmål.

Ellers vil jeg bare få lov å komme med en ganske kort replikk til hr. Borgen. Jeg skal ikke, som han gjorde, reflektere over hva som i denne situasjon måtte være en fallitterklæring for hvem. Jeg vil bare reservere meg mot det hr. Borgen sa om at opposisjonen tidligere har kritisert Regjeringen fordi den hadde tatt standpunkt for tidlig til de sakene den la fram. Jeg kan aldri huske at jeg har kritisert Regjeringen for at den har tatt standpunkt til sakene den la fram - det skulle bare mangle at den ikke gjorde det! Men av og til har man jo kanskje kunnet kritisere Regjeringen fordi den har holdt litt for stedig på sitt standpunkt, men det er jo en annen sak.

Jeg brukte uttrykket at jeg var redd for at man ikke kunne vente seg noe godt av komitebehandlingen her. Det jeg ville fram til, er at jeg tror ikke en slik behandlingsmåte er den beste. Jeg tror det er en behandlingsmåte som fører til vanskeligheter som kunne vært unngått. Og jeg vil jo da si meg enig i meget av det hr. Braadland sa. Hadde man fra den norske regjering fått et opplegg tilsvarende det som kom fra den svenske, ville det vært ganske godt egnet til å kaste et lys over de forskjellige problemer. For som hr. Braadland også sa, det er overhodet ikke gjort noe forsøk på å illustrere et assosieringsalternativ, som den svenske regjering har gjort ganske klart i sitt korte opplegg. Og det er nettopp slike ting som det er så forferdelig vanskelig for en komite å gjøre. Om en komite er aldri så god og aldri så godt ledet, er det vanskelig å få gjennomført den slags operasjoner. Men er vi først kommet i denne situasjon, får vi jo se å gjøre det best mulige ut av den, det er jeg enig i.

Bergesen: Det var bare en kort replikk i tilknytning til det jeg opprinnelig nevnte, og til hr. Borgen. Det er riktig, og det er noe som vi alle vet, at der foreligger en spesiell adgang til assosiering, og at der er tatt inn en spesiell bestemmelse. Men denne bestemmelse sikter vel på spesielle tilfelle. Og hvis hr. Braadland vil se på datoene for de utredningene vi har og de samtaler vi har notater

om, så vil han se at etter hvert som datoene blir nyere og nærmer seg dette tidspunkt, skyves mer og mer uttrykkelig assosieringsalternativet tilbake, idet man viser til Østerrikes spesielle stilling, Sveriges og Hellas'. Denne linje avtegner seg vel ganske tydelig helt opp til den datoen vi har fått i dag, hvor den franske utenriksminister innskyter at "assosiering hittil ikke har vært aktuelt", og uttrykkelig viser til at Hellas er et spesielt tilfelle som ikke danner noe mønster. Jeg tror at man gjør en stor feil ved å arbeide videre med det alternativet uten å forsøke å bringe på det rene om det i dag eksisterer. Vel, vil komiteen ta det ekstraarbeidet og bebyrde Stortinget med den tåkelegging det er å diskutere alternativer som muligens ikke eksisterer, så må den jo det. Men jeg vil ikke være redd for å vove den påstand at før Stortinget er ferdig med saken, er ikke det alternativet aktuelt lenger.

Erling Petersen: Det må jo være helt klart at denne saken må behandles i to trinn. Det er ingen av oss som i dag eller under behandlingen av det foreliggende materiale kan avgjøre om vi vil gå inn eller ikke gå inn, fordi vi ikke kjenner vilkårene. Derfor kan oppgaven i denne forbindelse ikke være annet enn å bestemme seg for den forhandlingsmåte som skal brukes for å bringe vilkårene på det rene, hvorpå man så tar standpunkt. Hvis vi skal blande de to tingene sammen, må vi bli enige om å gjøre det fra begynnelsen, så vi blir alle felles om det kaos som da oppstår! Det er to trinn, det synes jeg bør være helt klart. Vi tar ikke det endelige standpunkt før vi har fått vilkårene.

Så er det bare en liten ting om Hellas. Hellas søkte fullt medlemskap. De måtte ha så mange unntak at den annen part ikke ville gi dem alle fordelene ved fullt medlemskap, og så ble de assosiert, hvorved man skar bort en del av fordelene. Men hensikten er at de skal bli fullt medlem når assosieringsperioden er over. De har måttet akseptere Roma-traktaten som sådan, og jeg vil gjerne gjøre oppmerksom på at Hellas ikke er med på å utforme en rekke bestemmelser, og Hellas har ikke vetorett. Og det skal vi være klar over, at om vi får en assosiering, så vil ikke det bety at vi får noen vetorett.

Derfor må vi vel gå frem på den måten at vi stiller opp en oversikt over de byrder som vi venter å slippe ved å bli assosiert, og så - som jeg sa - tar en sannsynlighetsvurdering over hva det kan bli igjen av det i realitetenes verden - og ikke snakke om assosiering som om det er en måte hvorved vi kan få tilfredsstillet alle våre ønsker.

Kjøs: Det var jo arbeidsmåten for komiteen vi skulle prøve å få fastlagt i dette møte, og i den situasjon som komiteen står i, med meldingen oversendt fra Stortinget, synes jeg formannens opplegg er brukbart, men det kan godt være mulig - slik som hr. Erling Petersen var inne på - at vi kan komme til å måtte gjøre visse endringer i marsjen.

Jeg har vært litt betenkt over at komiteen skulle avgi innstilling i saken. Men det er klart at meldingen må jo tilbake til Stortinget, og komiteen rår jo selv over både formen og innholdet av den innstilling den vil avgi, så for så vidt må vi også der se på utviklingen og hva vi kan komme fram til.

Stort mer tror jeg ikke det er mulig å si om den tingen i dag. Men alt i alt kan jeg slutte meg til det opplegg som formannen her har gjort for arbeidet i komiteen.

Hønsvald: Det har vært rettet bebreidelse mot Regjeringen for at den ikke har behandlet denne saken på såkalt "vanlig måte", og det har i den forbindelse vært henvist til at den svenske regjering tok sitt standpunkt klart og greit. Jeg vil i den forbindelse gjøre oppmerksom på at den svenske regjeringen fikk meget sterke bebreidelser fra det konservative parti og fra det liberale parti for at den tok et standpunkt - det var Erlander som tok det i en tale på Jern og Metall's kongress - før den hadde konferert med partiene og med næringsorganisasjonene. Det ble gjort etter at regjeringen hadde sagt sin mening, og resultatet av de konferanser som da senere ble holdt, er jo - så vidt jeg kan skjønne - at Erlanders standpunkt er blitt atskillig modifisert. Nå ligger jo saken annerledes an der.

I Danmark ble saken, før regjeringen bandt seg, forhandlet mellom partiene, og det ble brakt på det rene at det der var over 5/6 flertall i Folketinget for det forhandlingsgrunnlag man skulle ta. Da var jo også saken mye enklere.

Jeg antar at hvis Regjeringen hadde gjort det som man her er blitt anbefalt å gjøre, og på et meget tidlig tidspunkt - straks denne saken ble aktuell - hadde bestemt seg for det ene eller det annet alternativ, så ville den fått atskillig på pukkelen for det. Og jeg tror også at hvis den hadde gjort det, så hadde det forskjertset den mulighet som vi kanskje har for å få en alminnelig og samlet oppslutning omkring den løsningen som velges. Det ville ha tilstrammet standpunktene ganske vesentlig, mens det som Regjeringen ville ha, var en forhandling - jeg hadde nær sagt mellom partiene - gjennom denne komite, for at man kunne nå fram til full klarhet over hvordan saken lå an.

Jeg tror man har valgt den riktige måten, og jeg har for så vidt heller ikke noe imot det behandlingsopplegget som foreligger her.

Formannen: Flere har ikke tegnet seg. Jeg skal for mitt vedkommende ikke forlenge debatten noe synderlig. La meg bare en gang igjen, siden hr. Lyng var inne på dette, gjøre det klart at Regjeringen sier i sin melding:

> "Før Regjeringen for sitt vedkommende tar endelig standpunkt til forhandlingsmåten, har den derfor ønsket at Stortinget på fritt grunnlag skal ha hatt høve til å drøfte saken.
>
> I lys av debatten vil Regjeringen fremme forslag for Stortinget om forhandlingsformen."

Så Regjeringen kommer tilbake til saken.

Bare ganske kort til det som hr. Braadland nevnte, at Regjeringen kunne ha gått til Brussel og spurt hva oppfatningen i Fellesskapet var, hva man ønsket osv. Jeg tror det ville vært et skritt som ville blitt i aller høyeste grad kritisert, at man altså faktisk begynte å forhandle - i all fall tok det første skritt på forhandlingsveien - før man overhodet hadde forelagt saken for Stortinget. Også hr. Bergesens forslag går jo på en måte i samme retning. Jeg tror for min part ikke at man vil få noe svar,

de vil si at det får dere avgjøre selv. Og ellers er det jo bare en annen måte å avgjøre saken på, hvis vi henvender oss til Kommisjonen på denne måte.

For øvrig må jeg si at dette forslaget er jo et forslag til behandlingsmåte, og derfor har jeg med hensikt brukt meget vage formuleringer, for at man ikke her skulle komme inn i noen formuleringer som måtte ansees som bindende. Jeg har sagt: "*med henblikk på hva som vil være best*". Jeg kan gjerne si: "*å klarlegge forholdene ved* assosiering, medlemskap eller". Og jeg har brukt uttrykket "stå utenfor", men enhver vet jo at å stå utenfor ikke betyr at vi skal bryte enhver forbindelse med Felleskapet. Dette er bare uttrykk som er valgt med henblikk på et forslag som tar sikte på selve behandlingsmåten.

Når jeg har sagt at vi skal "gjennomgå Frihandelsutvalgets innstilling", så er ikke det ment i noen som helst innskrenkende betydning, at man utelukkende skal holde seg til den. Komiteen må selvsagt bruke alt det materiale som foreligger, og i første rekke stortingsmeldingen. Men årsaken til at jeg her fant det best å ta inn Frihandelsutvalgets innstilling, er for det første at her er alle de sider som melder seg ved dette spørsmål satt opp i egne kapitler, slik at det er lett å gå gjennom det, og dessuten ender kapitlene med en konklusjon, og da blir det i stor utstrekning denne konklusjon som komiteen må ta stilling til - eller, om ikke ta stilling til, i all fall undersøke nærmere.

Vel, det var alt jeg hadde å si. Kan jeg da gå ut fra at komiteen er enig i at vi går fram på den måte som er skissert i dette forslaget, uten at komiteen dermed tar stilling eller standpunkt til noen av de spesielle formuleringer som er brukt?

Bergesen: Kan vi ikke føye til "inntil videre" - *inntil videre* gå frem etter det forslaget? Vi vet ikke hva der kan hende underveis.

Formannen: Det kan vi godt.

John Lyng: Det var for å prøve å få dette med Regjeringens stilling helt klart. Nå siterte formannen på ny noen ord fra meldingen, og sa at det er på det rene at Regjeringen kommer tilbake til saken. Men det som er poenget, det er at det er på det rene at denne komite skal avgi sin innstilling, og den skal drøftes i Stortinget før Regjeringen akter å komme tilbake til saken. Det er det som står i meldingen.

Formannen: Det kan man i og for seg altså si.

John Lyng: Det er jo ikke spørsmål om hva man i og for seg kan si, men spørsmålet er: Er det ikke slik?

Formannen: Det *er* slik. Men hvis stillingen her i komiteen og i Stortinget blir helt klar *før* det, så går jeg ut fra at Regjeringen kan komme tilbake til saken *før* det har funnet sted noen debatt.

Hegna: Jeg går også uten videre ut fra at hvis våre drøftelser fører fram til at, la oss si, en enstemmig komite, eller en vesentlig del av komiteens medlemmer, vil si at vi ønsker Regjeringens standpunkt, så vil Regjeringen også da ha full adgang til å gi sitt standpunkt. Det skulle man kunne gå ut fra.

John Lyng: Vel, hvis vi kan regne med hr. Hegnas støtte til en slik anmodning til Regjeringen, så vil det jo være greit. Og det faller oppriktig talt, for å si det rett ut, sammen med en uttalelse fra statsminister Gerhardsen under en av disse konferansene vi har hatt.

Formannen: Får jeg bare lov til å si at jeg tror at vi alle skal være klar over at selv om Regjeringen her frembyr seg meget lett til skudd, så er dette en sak av så stor nasjonal betydning og med så vidtrekkende konsekvenser hva enten vi velger det ene eller det annet alternativ, at vi må søke å stå så samlet som mulig.

Borten: Det var til behandlingsmåten. Nå hører jeg av hr. Bondevik at det er gjort kjent i komiteen - jeg har dessverre ikke vært til stede da - at regjeringssjefen har hatt konferanser med gruppeformennene, og behandlingsmåten som hr. Lyng nå berørte, stemmer ikke med det opplegget. Mitt inntrykk er at regjeringssjefen i hvert fall er innstilt på å komme med en tilkjennegivelse av sitt standpunkt før denne komite gir sin innstilling endelig til Stortinget. I motsatt fall vil jo realiteten bli at Stortinget har tatt saken ut av Regjeringens hånd. Den tar jo da faktisk standpunkt etter at vi har avgitt innstilling og hatt en debatt om dette spørsmålet, og det er mot all vanlig praksis. Så jeg synes vi må ha det helt klart før vi avslutter arbeidet - det er ikke maktpåliggende å ha det klart i dag - *når* Regjeringen akter å gi sitt standpunkt til kjenne.

Bondevik: Ja, det er det same eg har prøvd å koma inn på fleire gonger, om eg ikkje har sagt det så tydeleg som no: Når det i meldinga står at Regjeringa vil ta "endelig" standpunkt, så har eg lagt svært mykje vekt på dette "endelig". Den har ikkje vilja gjera det den gong meldinga kom, men det må vel vera tindrande klårt at Regjeringa til denne komiteen vil leggja fram eit standpunkt når komiteen ber om det - altså for eit indre forum - det bør det vel ikkje finnast tvil om. Og eg er samd i det som hr. Borten her sa. Etter dei samtalene som m.a. eg har hatt med statsministeren, kan det ikkje vera tvil om at statsministeren for sitt vedkomande vil leggja fram sitt standpunkt - utan at det skal verta publisert til pressa - for ein komite. For er ikkje *det* tilfelle, så skjønar eg ikkje meininga med dei tingingar som statsministeren har hatt m.a. med oss gruppeførarar.

Formannen: Vel, jeg skal bringe dette videre til statsministeren.

Men da kan vi altså være enige om å gå fram på den måten som her er skissert.

Vi kommer så til spørsmålet om den henvendelse som skal rettes om utredning av de konstitusjonelle spørsmål.

Johs. Olsen: I det utkastet som foreligger, står det i annet avsnitt:

> "Komiteen er særlig interessert i en vurdering av rekkevidden av den suverenitetsavståelse dette medfører både i forhold til Grunnloven og sammenlignet med Norges forpliktelser overfor andre internasjonale organisasjoner."

Vi har jo for de forskjellige næringer lover i henhold til Grunnloven, lover som er vedtatt av Stortinget og gjelder i dag. Vi har f.eks. omsetningsloven i jordbruket, vi har råfiskloven når det gjelder førsteomsetningen av fisk, med den regulering som den gir adgang til, vi har eksportloven når det gjelder jordbruk og fiske - for å nevne noen eksempler. Det står f.eks. i råfiskloven at ingen har lov til å omsette råfisk uten at det skjer gjennom en organisasjon hvis vedtekter er godkjent av vedkommende departement. Det er altså lovbestemmelser som gir departementet fullmakt til å godkjenne vedtekter for å organisere omsetningen av landbruksprodukter og fisk. Vedtektene for Råfisklaget og salgslagene ellers langsetter kysten er jo fastsatt i henhold til råfiskloven. Og det jeg har interesse av å få vite gjennom en slik juridisk utredning fra Castberg, det er: Er det i henhold til Roma-avtalens prinsipper anledning for et land som er medlem av Fellesskapet, til gjennom slike bestemmelser å fastsette lovbeskyttede priser? Det er veldig viktig i all fall for fiskerinæringen og fiskerne å få vite det. Jeg synes det er så viktig at man må få det utredet av våre fremste lovfortolkere. Derfor vil jeg antyde en tilføyelse til det som står i utkastet. Det står der:

> "Komiteen er særlig interessert i en vurdering av rekkevidden av den suverenitetsavståelse dette medfører både i forhold til Grunnloven" - og så vil jeg ha tilføyet: "og bestemmelser for næringslivet i henhold til vår lovgivning."

Hegna: Jeg festet meg først ved en liten ting. Det står i siste avsnitt at:

"Stortinget må treffe sin avgjørelse innen 15. desember".

Jeg synes ikke vi uten videre skal si det på den måten, som om vi ikke lenger har herredømme over den tiden vi vil bruke, men heller bør si:

"Stortinget søker å treffe sin avgjørelse innen 15. desember".

Så vil jeg erklære meg helt enig med hr. Johs. Olsen. Jeg gjorde meg nøyaktig den samme refleksjon. Jeg kan støtte meg til hans begrunnelse. Jeg hadde laget en litt annen formulering, som lyder slik:

> "Komiteen er særlig interessert i en vurdering av rekkevidden av den suverenitetsavståelse dette medfører både i forhold til Grunnloven, i forhold til lovgivning på vesentlige rettsfelter som kan berøres, og sammenlignet med Norges forpliktelser overfor andre internasjonale organisasjoner."

Men det er jo klart at hr. Johs. Olsens formulering peker på det som særlig kommer i betraktning. Bare man får realiteten fram, så er jeg helt tilfreds.

Braadland: Jeg vil erklære meg enig med de to foregående talere i at det er ønskelig å få utvidet spørsmålet til Andenæs og Castberg, men jeg skal ikke komme

inn på hva jeg selv mener om det spørsmålet om råfiskloven, det kan det bli anledning til senere.

Men det er en annen ting som jeg har festet meg ved. Jeg tror at oppdragsmottakerne vil ha store vanskeligheter ved å ta stilling til endringer i Grunnloven i forhold til en assosieringsavtale, med mindre man presiserer hovedpunktene i den assosieringsavtalen. For det er jo ikke klart på forhånd hva assosieringsalternativet innebærer. Hvis man tar med binding av handelspolitikken overfor tredje land, så er det et viktig punkt, hvis man tar med etableringsretten, så reiser det nye spørsmål. Man måtte, tror jeg, gi disse professorene en ledetråd der. Hvorledes den best skulle formuleres, har jeg ikke noe klart forslag om, men det vil for dem være ganske umulig uten videre å avgi en uttalelse om forholdet mellom en assosieringsavtale og Grunnloven, all den stund assosieringsavtalen kan spenne så vidt.

John Lyng: Ja, det er helt riktig, det siste hr. Braadland sa. Det er klart at en jurist som skal uttale seg om spørsmålet om assosieringsavtale, han kan ikke svare annet enn at det beror jo fullstendig på hva assosieringsavtalen går ut på. Men det han forholdsvis presist kan uttale seg om, det er selve Roma-avtalen, og dette er vel så pass godt undersøkt på forhånd at der vil man vel få det svar at med et av de endringsforslag som foreligger, så vil Roma-avtalen i sin helhet og eventuelt alle mindre vidtgående ordninger kunne gå inn i disse avtalene.

Når det så gjelder dette spørsmålet som er reist av hr. Hegna og hr. Johs. Olsen, så har vi jo diskutert det meget nøye før. Det ble jo holdt et orienterende møte her oppe på loftet for Stortingets medlemmer i vår, hvor det nettopp ble gjort rede for denne spesielle lovgivnings og konsesjonslovgivningens stilling i relasjon til Roma-avtalens bestemmelser. Der ble det også rettet henstilling fra en rekke av dem som var med i samtalen - bl.a. gjorde jeg det - til departementene om at de snarest mulig måtte ta opp dette til meget detaljert analyse, særlig når det gjaldt konsesjonslovgivningen, råfiskloven og omsetningslovene. Men jeg tror ikke man kan vente at Andenæs eller Castberg på tre uker kan makte et slikt arbeid. Det er ganske ugjørlig, så der tror jeg oppriktig talt man bør begrense anmodningen til spørsmålet om forholdet mellom Roma-avtalen og Grunnloven. For at de på tre uker skal kunne gå igjennom hele den norske lovgivning - og det er jo særlig konsesjonslovgivningen som her er meget viktig og interessant - det kan jeg ikke tenke meg at de greier. Det er et gjennomgåelsesarbeid som vil ta måneder, og som vel departementene har arbeidet med.

Formannen: Det det gjelder å få brakt på det rene, er om medlemskap eller assosiering vil kunne føre til inngrep i slik lovgivning. Det er jo det sentrale. Man behøver ikke i og for seg å gå igjennom de forskjellige lover.

John Lyng: Jo, man må jo gjøre det. Unnskyld avbrytelsen, men ...

Erling Petersen: Jeg ble også meget betenkt ved å trekke inn næringslovgivningen i sin alminnelighet. Da får vi i all fall ikke uttalelsene til 15. desember 1961, hvis vi er heldige, får vi dem i desember 1962! Så i tilfelle vi skal trekke den inn - og det er meget som taler for det - bør vi vel uttrykkelig presisere at det er hovedtrekkene, eller altså de prinsipielle synspunkter man kan anlegge, som er av interesse for komiteen. En detaljert, fullstendig gjennomgåelse, som blir krevet hvis man ikke sier noe annet, det anser jeg som ganske upraktisk for å dekke vårt behov. Så der må man formulere det slik at man begrenser seg til de rent prinsipielle hovedtrekk for næringslovgivningen, og det er vel det vi egentlig er interessert i i denne forbindelse.

Johs. Olsen: Jeg er enig i det som står her om å få en uttalelse om de konstitusjonelle spørsmål som reiser seg i forbindelse med en eventuell norsk tilslutning til Roma-traktaten, "såvel i form av medlemskap i Fellesskapet som i form av assosiasjon med Fellesskapet." Når det gjelder assosiering er det naturligvis vanskelig for Andenæs å vite hvilke konkrete ting vi tenker på, men når det gjelder medlemskap har vi Roma-avtalens artikler og så har vi da vår lovgivning på de forskjellige områder, bl.a. de områder som jeg har nevnt, og der skulle saken kunne være grei.

Det ble vist til det møtet vi hadde her i vår. Så vidt jeg husker, sto de jo fast på mange spørsmål, disse ekspertene fra departementene. På fiskeriets område var det mange ting de ikke kunne svare på, og flere av de svar som ble gitt av dem som innledet, var personlige svar som de avga på egne vegne, de kunne ikke en gang uttale seg på vegne av vedkommende institusjon. Og slik kan det jo ikke være. Når denne komite skal avgi sin uttalelse, må den være bygget på et solid grunnlag, og meget mer enn det som kom frem på det møtet.

Saken er jo så stor og viktig - det har vært antydet folkeavstemning og alt mulig for å få vite hvilken stilling Norge skal ta - at jeg synes det å snakke om tre uker i denne forbindelse for å gi en prinsipiell uttalelse fra komiteen, er nokså merkelig.

Jeg kan godt forandre formuleringen slik som hr. Hegna foreslo, det spiller ingen rolle, og likeledes når det gjelder dette som hr. Petersen nevnte om at vi kanskje måtte skissere bestemte ting - det er ikke meg imot. Det jeg har særlig interesse av er fiskerinæringen og den lovgivning vi har på fiskerinæringens område, og i første rekke den virkning medlemskap i Fellesmarkedet vil ha for denne næring. Det er derfor jeg vil ha disse ting klarlagt.

Bergesen: Det må være klart at der foreligger to utredningsoppgaver som tydelig adskiller seg både med hensyn til dem som bør gi utredningene og med hensyn til arbeidets art. Det er selvsagt at vi trenger både den utredning som formannen har vært inne på og også en gjennomgåelse av den norske lovgivning med sikte på å kartlegge i den grad det er mulig denne lovgivnings anstøtelighet til Roma-traktaten og til de alternativer for assosiering som kan sees eller tenkes nå. Det vil riktignok være tilbakeskuende til den lovgivning vi har, men det vil i høy

grad også være retningsgivende og belysende for hele problemkomplekset for fremtiden. Men at vi må sette dette bort på to forskjellig hold, det sier seg selv. Det er både når det gjelder arbeid og når det gjelder de kvalitetskrav som stilles, vesensforskjellig. Så jeg har ikke noen bemerkninger. Tvert imot synes jeg det er riktig at vi får disse gjennomgåelser, men vi må ikke knytte dem sammen. Da vil det ende med at vi ikke får noe innen en rimelig tid.

Borten: Jeg vil gjerne støtte dem som har bedt om at de spesielle sider ved lovgivningen blir utredet. Men jeg er ikke helt ut enig med dem som hevder at det er to vidt forskjellige ting. Vil det ikke bli slik at ved at de som får oppdraget utreder de spørsmål som vi kanskje frykter går Grunnlovens bestemmelser for nær, har de også belyst de samme spørsmåls stilling til en assosieringsavtale? For vi vil jo få en ganske god veiledning i hvor langt vi kan gå i henhold til Grunnloven med en assosiering, gjennom den utredning det her tas sikte på. At det kan behøves supplement, det er vel så, men jeg synes også det må bli vanskelig å skille det så strengt ad at vi kan gi oppdraget til forskjellige som skal arbeide uavhengig av hverandre.

Formannen: Må jeg få lov til å si med hensyn til avgjørelsen at om det her står 15. desember, så er jo det også for at man skal få disse utredningene så hurtig som mulig. Det er jo ikke dermed sagt noe om hva Stortinget vil gjøre. Jeg vil i den forbindelse bare peke på at handelsministeren ser det som nokså vesentlig, hvis utfallet her skulle bli assosiering, at vi da kan ha et visst samarbeid med Sverige. Hvis Sverige kommer før oss, vil det jo på mange måter kunne bli toneangivende for en assosieringsavtale, og det handelsministeren da gjerne ville, var at vi kunne drøfte med Sverige deres forhandlingsgrunnlag på bakgrunn av de virkninger det kan ha for vårt eget opplegg. Så det ville være en fordel å kunne ha det klart på noenlunde samme tid som Sverige, men det er selvsagt ikke på noen måte bestemmende.

Så må jeg si med hensyn til denne anmodningen at det er jo ikke første gang disse to herrer får en slik anmodning, og de har jo vært borte i saken før. Der foreligger jo utredninger fra Castberg ved de fleste av de skritt vi har tatt i denne henseende, og der foreligger også den store utredning fra Justisdepartementet, St.meld. nr. 89 - av 1953 eller 1954, det skal jeg ikke kunne si for sikkert. Når det gjelder spørsmålet om assosiering, så er de som man ber om en utredning sikkert klar over de vanskeligheter de står overfor, at en assosiering kan være alt fra 1 til 99 prosent - altså forskjellige grader. Men det har jeg da gått ut fra at de ville ta hensyn til, og at de ville vurdere det eneste dokument som virkelig foreligger i så henseende, nemlig assosieringsavtalen med Hellas, og hvilke konsekvenser det ville ha rent konstitusjonelt om den skulle anvendes på norske forhold.

Men da skal vi altså føye til disse ordene, "i forhold til norsk lovgivning". Og vi går da ut fra at det er en uttalelse om selve den prinsipielle siden av saken vi får, at det ikke skal være en detaljert gjennomgåelse av lovgivningen. Dessuten vil jeg foreslå, hvis ingen har noe imot det, at vi rett og slett vedlegger anmodningen det

stenografiske referat av denne debatt om selve henvendelsen. Da vil de jo få et ganske klart uttrykk for hva man ønsker her. Og hvis det skulle stå noen støtende uttrykk der, kan vi jo stryke dem.

Johs. Olsen: Til formannens formulering, "i forhold til Grunnloven og i forhold til norsk lovgivning", er jo bare å si at norsk lovgivning er jo skjedd i henhold til Grunnloven. Råfiskloven for eksempel er en lov som er gitt i henhold til Grunnloven. Så vidt jeg har fulgt med og lest, så kan selve loven stå som den er, men det er de bestemmelser og vedtekter som er gitt eller godkjent av departementet i henhold til loven, som Andenæs bør uttale seg om. Og da tror jeg at den formulering som jeg har er i flukt med det, altså: "i forhold til Grunnloven og bestemmelser for næringslivet i henhold til vår lovgivning."

John Lyng: Nå syns jeg vi gjør en enkel ting litt vanskelig. Kan ikke formannen simpelthen snakke med sine venner Frede Castberg og Johs. Andenæs om dette og forklare dem hva komiteen har interesse av og høre hva de kan påta seg å gjøre? Så behøver vi ikke å sitte her og analysere dette oppdraget i detalj.

Når det gjelder dette som hr. Johs. Olsen trakk inn, om spesielt den situasjon næringslovgivningen kommer i gjennom Roma-traktaten, går jeg ut fra at Castberg og Andenæs kan gi en prinsipiell uttalelse om det på samme måte som vi andre kan det allerede nå, nemlig ved å si at næringslovgivning som rammer i like grad norske borgere og utlendinger, den står, men hvis den diskriminerer, så står den ikke. Generelle spørsmål av den art kan disse folk sikkert uttale seg om, og det vil de sikkert gjøre, men selve den detaljerte gjennomgåelse av hele lovverket om hvilke bestemmelser som slår én vei og hvilke som slår begge veier, det er noe helt annet. Som sagt, jeg synes formannen skal snakke med disse herrer, og så snakker ikke vi noe mer om ordlyden i dette oppdraget foreløpig.

Hegna: Jeg må dessverre snakke litt mer om det, selv om jeg gjerne vil etterkomme hr. Lyngs anmodning.

Jeg er helt enig med hr. John Lyng i dette å få klart presisert at det man ønsker er en vurdering av Roma-traktatens bestemmelser bl.a. i forhold til norsk næringslovgivning. Det synes jeg er en sentral ting for denne komite å behandle. Og ut fra det synspunkt kommer jeg til å bli enig med hr. Lyng. Han sa at formannen kunne snakke med de to herrer om dette. Hvis han får dette tydelig fram på det grunnlag, ber dem om å ta en oversikt sånn som de kan gjøre det, så er det mulig at han får noe som er brukbart for oss, som kan tilfredsstille oss - tilfredsstille hr. Johs. Olsen og meg og andre. Men hvis han ikke får det ved denne samtalen, så må vi gå til å få det klarlagt på annen måte. Men noen oversikt tror jo jeg de to herrer, som ikke akkurat begynte å studere jus i går, har over norsk næringslovgivning og de sentrale bestemmelser der, bestemmelser som på en eller annen måte, om man vil, dekker noe av det som man nå har i Grunnloven i forbindelse med suverenitetsbestemmelsene. Så jeg tror fremgangsmåten må bli å snakke med de to herrer. Men hvis dette med at man bare sier "lovgivningen" betyr helt generelle ting,

vil jeg reservere meg mot det. Jeg vil gjerne ha det helt klart at det dreier seg om en oversikt over de utslag som dette vil få for norsk næringslovgivning, og muligens andre ting som måtte komme i betraktning.

Erling Petersen: Når vi begynner å gå grundig inn på dette problem, blir det jo ikke så helt enkelt. For det er klart at hovedprinsippet er at man skal kunne opprettholde lover som ikke diskriminerer mellom nordmenn og utlendinger, men vi må nok også gå videre. Det er f.eks. spørsmål om hvilke lover som kan stå og hvilke lover som må oppheves. Det er ett spørsmål. Men et annet spørsmål er: Hvilke lover kan stå, men ikke praktiseres? Vi vet at vi har ikke så få lovbestemmelser som vi av indre grunner lar stå der, men ikke praktiserer.

Jeg kan nevne et eksempel: Vi har en lov som forbyr innførsel av varer til Norge uten løyve fra Kongen eller den han gir fullmakt. Det er klart at den bestemmelsen ikke kan praktiseres i et Fellesmarked slik som den var tenkt den gang den ble gitt, men den kan sannsynligvis gjerne stå der, det er ingen som forlanger at vi skal endre eller fjerne den. Og begynner vi å granske ut fra det synspunkt, da har vi et kolossalt forskningsarbeid.

Jeg kan til slutt ikke unnlate å komme med følgende avsluttende hjertesukk: Tenk om vi nå hadde begynt på dette utredningsarbeidet for et år siden!

Borten: Jeg vil gjerne gi hr. Petersen den honnør at han var en av dem som ba om det tidlig, men derav å trekke den konklusjon at når vi nå er kommet dit vi er, da skal vi ikke gjøre det, det synes ikke jeg er fornuftig.

Erling Petersen: Det har ikke jeg gjort.

Borten: Jeg adresserte det ikke til noen bestemt. Men hvis hr. Petersen melder seg frivillig, så ...

Men ellers vil jeg gjerne støtte den intensjon hr. Johs. Olsen har gjort til sin. Jeg tror at det er ganske vesentlig også for å få klarlagt hvilke muligheter vi har til å føre en nasjonal næringspolitikk på de enkelte felter. Det er jo der vi er litt i villrede, i hvert fall gjelder det for meg personlig. Så jeg vil gjerne støtte tanken om at det blir ganske presist formulert skriftlig, at vi får så langt som mulig utredning om de problemer.

Johs. Olsen: For å komme tilbake til utkastet, så tror jeg at jeg vil holde på det som jeg har foreslått, og jeg har forstått det slik at formannen ikke hadde noe å innvende mot å ta inn min formulering av denne linjen etter ordet Grunnloven. Og jeg er enig med formannen i at det ville være en fordel om det stenografiske referat av denne debatten ble tilstillet professorene Castberg og Andenæs i forbindelse med anmodningen om utredningen, for det er mange ting som det er snakket om her som vil virke avklarende for dem.

Borten: Til tross for at jeg fortsatt er enig i hr. Johs. Olsens intensjon, kan jeg ikke være enig i at vi skal la det stenografiske referat gå med som klargjøring av oppdraget. Det må jo gå an for en komite å formulere hva den ønsker når den gir et slikt oppdrag.

Formannen: Kan vi da være enige om å si følgende:

"Komiteen er særlig interessert i en vurdering av den suverenitetsavståelse dette medfører både i forhold til Grunnloven og i forhold til norsk næringslovgivning og norsk konsesjonslovgivning og sammenlignet med Norges forpliktelser overfor andre internasjonale organisasjoner." - Det er selvsagt følgene som skal utredes.

Johs. Olsen: Hvorfor vil man ha ut dette med "bestemmelser i henhold til"? Råfiskloven kan jo bli stående etter Roma-avtalen, og det er ikke det vi vil ha utredet, vi vil ha utredet om de bestemmelser som er gitt i henhold til norsk lovgivning - for å gjenta det for fjerde gang - om de kan praktiseres i henhold til Roma-avtalens prinsipper.

Erling Petersen: Ville det ikke være hensiktsmessig om vi innkalte disse ekspertene til komiteens neste møte? Da kunne *de* få vite hva det er vi ønsker å få opplyst, og så kunne *vi* få vite hva de kunne påta seg å opplyse. Så kom man i gang, i stedet for at de skal få tilsendt en halv side hvor de ikke har noen klar instruks om hvordan de skal legge an sitt arbeid, hvor de sannelig ikke har noen tid å tape.

Formannen: Det kan vi gjøre, hvis det er mulig for dem.

Rakel Seweriin: Jeg er enig i at vi kan sende dette skrivet sånn som det er, men jeg har ikke noe imot å ta inn denne tilføyelsen som hr. Johs. Olsen eller som hr. Hegna har antydet, for det er et vesentlig punkt som vi alle er enige om må belyses. Jeg er ikke sikkert på at Andenæs og Castberg kan gjøre det, men vi sitter jo ikke og snakker med hverandre fra to forskjellige kloder. Det må kunne gå an å sende dette skrivet og at så enten formannen snakker med dem eller at de kommer i komiteen, eventuelt i den utvidede, eller i det arbeidsutvalg som skal arbeide videre med saken, hvis en har så pass tillit til dette arbeidsutvalget at en mener at det vil forsøke å belyse de problemer som er reist - og det er det ikke kommet noen innvendinger mot. Hvis Andenæs og Castberg ikke kan ta det, da kan en eventuelt henvende seg til de departementer eller andre som måtte kunne gjøre det. Jeg tror det må kunne gå an praktisk å få dette til. Alle er klar over hva det er vi vil, og ingen innvendinger er kommet mot at vi skal prøve å få saken belyst så godt som mulig.

John Lyng: Det var bare til formannens orientering hvis det skulle være litt vanskelig for formannen å bli orientert her: Når det gjelder forholdet mellom folkerettslige avtaler og traktater med videre på den ene side og norsk lovgivning på den annen side, så ligger det midt i sentrum av professor Edvard Hambros fagkrets,

og han er vel vår største ekspert på dette område som hr. Johs. Olsen for så vidt trakk inn. Han er første varamann til denne komite og han er vel diskvalifisert for så vidt som han er høyremann og medlem av Stortinget, men formannen kan jo allikevel rådføre seg med ham når det gjelder selve opplegget.

Formannen: Hvis det er forslag om at vi skal be professor Hambro ...

John Lyng: Nei, det er det ikke.

Bergesen: Får jeg lov å gjøre en bemerkning til teksten der. Jeg ville sette pris på om man foran ordet "suverenitetsavståelse" satte inn ordet "eventuelle", altså "den eventuelle suverenitetsavståelse". Det henger sammen med den dynamiske oppfatning jeg har av begrepet suverenitetsavståelse.

Formannen: Men la oss først ta hr. Johs. Olsens forslag. Kunne vi der være enige om å si følgende:

> "Komiteen er særlig interessert i en vurdering av rekkevidden av den" - evt. eventuelle - "suverenitetsavståelse dette medfører både 1. i forhold til Grunnloven og 2. i forhold til bestemmelsene i vår nærings- og konsesjonslovgivning."?

Erling Petersen: Det må vel stå "kan medføre" og ikke "medfører".

Johs. Olsen: Jeg vil bare spørre om det med det som står i punkt 2 er ment det jeg vil ha, nemlig at det gjelder vedtekter for jordbruk og fiske i henhold til lovgivningen? Det er det jeg vil ha med.

Formannen: Da vet jeg ikke annen råd enn at vi får sette "i forhold til norsk næringslovgivning og konsesjonslovgivning", og så får heller hr. Johs. Olsen legge med et brev hvor han uttrykker ønske om det han spesielt vil ha rede på.

Rakel Seweriin: Jeg vil foreslå at formannen skriver et brev på grunnlag av dette utkastet og de merknader som er kommet, og så tar kontakt med disse personer. Vi kan ikke sitte her og redigere dette.

Formannen: Nei, det ansvaret vil jeg ikke ta på meg.

John Lyng: Det får da formannen påta seg når han har påtatt seg å være formann for komiteen.

Formannen: Vel, jeg kan godt påta meg det ansvaret. - Men er komiteen enig i hr. Bergesens forslag, at det skal stå "den eventuelle suverenitetsavståelse"? Det endrer jo ikke noe.

Flere: Ja.

Formannen: Er det da noe annet komiteens medlemmer vil ha drøftet før møtet heves? - Møtet er hevet.

Møtet hevet kl. 11.